

Матеріали до 4-го видання Червоної книги України. Тваринний світ

Національна академія наук України
Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена

**Матеріали до 4-го видання
Червоної книги України.
Тваринний світ**

ТОМ 2

КИЇВ, 2018

УДК: 502.743:592.599(477)

М 34

Матеріали до 4-го видання Червоної книги України. Тваринний світ / Серія: «Conservation Biology in Ukraine». – Вип. 7, Т. 2. – Київ, Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, 2018. – 454 с.

ISBN 978-966-02-8576-7 (заг.)

ISBN 978-966-02-8578-1 (Т. 2)

Редакційна колегія:

Акімов І. А., чл.-кор. НАН України, директор Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена; **Харченко В. О.**, заступник директора Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена, секретар Національної комісії з питань Червоної книги України; **Костюшин В. А.**, завідуючий Відділом моніторингу та охорони тваринного світу Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена; **Василюк О. В.**, науковий співробітник Відділу моніторингу та охорони тваринного світу Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена.

До збірника включені відомості про знахідки у 2009–2017 роках видів тварин, занесених до Червоної книги України, а також обґрунтування для внесення нових видів, або виведення їх з Червоної книги України. В публікації представлена інформація, зібрана понад як 170 фахівцями-зоологами. Загалом подано інформацію про 29 тисяч зустрічей червонокнижних видів тварин, зроблених у 15 тисячах локалітетах.

Збірник розрахований на професійних зоологів, природоохоронців, працівників установ природно-заповідного фонду.

Рукопис рекомендовано до друку Вченою радою Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена (протокол №6 від 14.08.2018 р.).

Збір та опрацювання матеріалу здійснено за сприяння Ukrainian Nature Conservation Group.

Макет: Н. Антонова.

Фото на обкл.: М. Богомаз.

ЗМІСТ

Передмова	7
Розділ 1. Знахідки видів (Л-Я)	
Лавренчук І. П. Знахідки тварин Червоної книги України під час туристичних походів	11
Ляшенко Є. К. Зустрічі видів комах, занесених до Червоної книги України, на території Карпатського біосферного заповідника	13
Марущак О. Ю., Некрасова О. Д., Осирко О. С. Випадки виявлення представників фауни занесених до Червоної книги України в період з 2010 по 2017 рік	19
Матрухан Т. І. Реєстрація птахів занесених до Червоної книги України в Запорізькій області	25
Мішта А. В. Реєстрації кажанів на північному сході України	27
Мішта А. В., Кузьменко Ю. В. Реєстрації мишівки лісової (<i>Sicista betulina</i> Pallas, 1779) у погадках хижих птахів на території Українського Полісся	28
Мішта А. В., Некрасова О. Д., Кобзар Л. І. Нові знахідки мишівки лісової, <i>Sicista betulina</i> Pallas, 1779.	29
Мішта А. В., Русін М. Ю., Гхазалі М. А. Нові знахідки кутори малої <i>Neomys anomalus</i> Cabrera, 1907 та білозубки білочеревої <i>Crociodura leucodon</i> Hermann, 1780.	30
Москаленко Ю. О. Реєстрації птахів Червоної книги України в межах Олешських пісків, дельти Дніпра та Дніпровського лиману протягом 2006-2017 рр.	31
Москаленко Ю. О., Плющ С. О. Матеріали спостережень видів птахів Червоної книги України на території аренних ділянок Чорноморського біосферного заповідника НАН України (2006-2017 рр.)	39
Москаленко Ю. О., Плющ С. О. Реєстрації птахів Червоної книги України на приморсько-степових ділянках Чорноморського біосферного заповідника протягом 2008-2017 рр.	49
Надточій Г. С. Зустрічі рідкісних птахів у Харківській, Сумській, Полтавській, Дніпропетровській областях у 2009-2017 роках	64
Назаренко В. Ю. Нові знахідки деяких видів комах Червоної книги України	69
Некрасова О. Д., Болотов М. Б. Знахідки тварин Червоної книги України в Полтавській та Харківській областях	70
Некрасова О. Д., Болотов М. Б., Куцоконь Ю. К. Випадки зустрічей рідкісних видів гідробіонтів, занесених до Червоної книги України	72
Некрасова О. Д., Куйбіда В. В. Комахи (Insecta) Червоної книги України Центрально-Українського біосферного природного ядра	73
Новак В. О., Новак В. В. Дані про птахів, занесених до Червоної книги України, що зареєстровані на Волино-Поділлі в 2009-2017 роках	75
Новак В. О., Новак В. В. Реєстрація тварин (крім птахів), занесених до Червоної книги України на території Поділля в 2009-2017 роках.	96
Новіцький Р. О. Моніторинг раритетних видів риб Дніпропетровської області	100
Панчук О. С., Давиденко І. В., Бондарчук Ю. М. Спостереження тварин, які занесені до Червоної книги України	110
Павелко А. В. Знахідки тварин Червоної книги України у областях Західної України (Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька області)	116
Пилипюк К. І. Зустрічі птахів із «червонокнижного» списку у місті Чорноморську та деяких місцях Овідіопольського району Одеської області.	118

Плига А. В. Зустрічі видів Червоної книги України	121
Плющ С. О., Москаленко Ю. О. Реєстрації видів птахів Червоної книги України у негніздових скупченнях на акваторіях Чорноморського біосферного заповідника упродовж 2007–2017 рр.	133
Подобайло А. В. Риби національного природного парку «Пирятинський» занесені до Червоної книги України.	163
Покинъчереда В. В. Зустрічі земноводних, занесених до Червоної книги України, на території Карпатського біосферного заповідника	164
Полюшкевич І. М. Спостереження рідкісних пернатих в Коростишівському р-ні Житомирської області	174
Пономаренко О. Л., Банік М. В., Барабаш Р. І. Реєстрації птахів, занесених до Червоної книги України в період з 2009 по 2017 р. в Дніпропетровській області	177
Редінов К. О. Матеріали по поширенню рідкісних плазунів на півдні Очаківського району Миколаївської області	184
Редчук П. С. Сірий журавель на території України	191
Решетило О. С. Знахідки видів тварин Червоної книги України у областях Карпатського регіону	193
Рожко Р. А. Зустрічі окремих видів хребетних тварин, які занесені до списків Червоної книги України з окремих регіонів Полісся та Лісостепу України	194
Роман Є. Г. Знахідки тварин «Червоної книги» на Півдні України	195
Роман Є. Г. Щодо розповсюдження диких котятих на території окремих регіонів України	208
Романь А. М., Талабішка Є. М. «Червонокнижні» види риб Українських Карпат	210
Руденко А. Г., Руденко В. П., Коваленко В. М., Коваленко Т. А. Про видовий склад, чисельність та місця зустрічей рідкісних видів птахів району Національного природного парку «Джарилгацький»	217
Русин М. Ю., Гхазали М. А. Мышовки Украины	230
Русин М. Ю., Рашевская А. В., Гхазали М. А. Современное распространение подольского слепыша <i>Spalax zemni</i> (Mammalia, Rodentia, Spalacidae)	232
Русин М. Ю., Мішта А. В., Гхазали М. А. Сучасне поширення звичайного хом'яка <i>Cricetus cricetus</i> (Mammalia, Rodentia, Cricetidae) в Україні	235
Савчук С. С. Реєстрації «червонокнижних» членистоногих та <i>Salamandra salamandra</i> у деяких західних, центральних і південних регіонах України	239
Селюніна З. В. Великий тушканчик або земляний заєць (<i>Allactaga major</i> Kerr, 1792 (= <i>jaculus</i> Pallas, 1778) в Херсонській області в 2007–2017 р.	240
Селюніна З. В. Ємуранчик звичайний або кандибка (<i>Stylodipus</i> (= <i>Scirtopoda</i>) <i>telum</i> , Lichtenstein, 1823) на Нижньодніпровських аренах в 2007–2017 р.	241
Селюніна З. В. Степова Мишівка (<i>Sicista subtilis</i> Pallas, 1773) в Чорноморському біосферному заповіднику в 2007–2017 р.	243
Селюніна З. В. Сучасне розповсюдження сліпака піщаного	244
Селюніна З. В., Ткаченко П. В., Бахтіарова Л. І. Зустрічі з морськими ссавцями в акваторіях Чорноморського біосферного заповідника в 2007–2017 рр.	246
Сідоровський С. А., Кришталь Є. Ю., Утевський С. Ю. «Червонокнижні» ракоподібні Харківської області	248
Сілантьєв С. О., Снігірьов С. М. «Червонокнижні» види риб р. Тиса	250

Скворчинський А. О. «Червонокнижні» види риб України в любительських ловах нахлистом	251
Скирпан М. В. Знахідки птахів Червоної книги України	253
Скляр О. Ю., Книш М. П., Дугіна О. М. Зустрічі видів тварин, занесених до Червоної книги України, у регіоні розташування Гетьманського національного природного парку (Сумська область)	258
Смірнов Н. А. Реєстрації «червонокнижних» членистоногих (Arthropoda: Crustacea, Myriapoda et Insecta) у деяких західних, центральних і південних регіонах України	270
Снігірьов С. М., Піцик В. З., Абакумов О. М., Куракін О. П. «Червонокнижні» види риб прибережних вод острова Зміїний	273
Снігірьов С. М., Фіногенов О. Л., Піцик В. З., Абакумов О. М. «Червонокнижні» види риб Нижнього Дністра	275
Станкевич-Волосянчук О. І. Реєстрації «червонокнижних» птахів (Aves), ссавців (Mammalia) та амфібій (Amphibia) у Закарпатті та на Одещині	276
Станкевич-Волосянчук О. І. Реєстрації «червонокнижних» круглоротих (Petromyzontida), променевих риб (Actinopterygii) та птахів (Aves) у Закарпатті	278
Статива А. І. Зустрічі видів тварин, включених до III видання Червоної книги України, на півночі Лівобережжя	282
Степанок М. А. Мухоловка (<i>Scutigera coleoptrata</i> (Linnaeus, 1758) – вид, що занесений до Червоної книги України	294
Степанок М. А., Губанов В. В. Знахідки представників фауни, занесених до Червоної книги України в пониззі Дністра.	295
Стефурак І. Л., Фокшей С. І., Держипільський Л. М. Рідкісні види тварин, що включені до ЧКУ на території НПП «Гуцульщина»	297
Сурядна Н. М., Микитинець Г. І., Мануїлова О. М. Кадастр реєстрацій деяких видів амфібій та рептилій півдня України, занесених до Червоної книги	303
Сучков С. І. До розповсюдження совкових (Lepidoptera, Noctuidae s. l.) Степової зони внесених в Червону книгу України	310
Сучков С. І. Нові знахідки комах (Insecta) Червоної книги України	313
Тимків І. П., Шидловський І. В., Назарук К. М., Затушевський А. Т. Знахідки комах Червоної книги України	322
Тімошенко В. А. Рідкісні види хребетних тварин Луганської області	326
Тімошенко В. А., Тімошенко В. В. Рідкісні види хребетних в НПП «Гомільшанські ліси» та околицях м. Змієва	328
Ткаченко П. В. Відомості про знахідки видів риб, занесених до Червоної книги України в районі Чорноморського біосферного заповідника НАН України (Тендрівська, Ягорлицька затоки та прилегла до них акваторія Чорного моря) у 2009-2017 рр.	329
Трускавецька І. Я. Комахи околиць Бучака Черкаської області, занесені до Червоної книги України	332
Тупіков А. Знахідки видів тварин у Харківській та Донецькій областях, з числа занесених до Червоної книги України.	334
Худий О. І. Поширення «червонокнижних» видів риб в басейнах Дністра, Пруту та Сірету в межах західного регіону України	339
Цвелих О. М. Нові знахідки Кутори малої <i>Neomys anomalus</i> Cabrera в околицях Києва	347
Цвелих О. М. Знахідки голуба-синяка <i>Columba oenas</i> L. в околицях Києва	348

Чаплигіна А. Б., Надточій Г. С., Литвиненко С. П., Євтушенко Г. О., Чован О. О., Руденко В. П., Руденко А. Г., Савинська Н. О. Зустрічі рідкісних птахів на острові Джарилгач у 2015-2017 роках	349
Черниченко Й. І., Винокурова С. В. Знахідки «червонокніжних» видів птахів в басейні р. Домузла в травні 2017 року.	353
Чьочь А. В., Троценко С. М. Знахідки денних метеликів (Lepidoptera, Papilionoidea), включених до Червоної книги України	356
Шевцов А. О. Знахідки рідкісних видів птахів на території Кіровоградської області у 2009-2017 рр.	362
Шешурак П. Н., Вобленко А. С., Кавурка В. В., Берест З. Л., Назаров Н. В. Беспозвоночные, внесённые в Красную книгу Украины, встречающиеся на территории Черниговской области	367
Юзик Д. І. Зустрічі видів тварин у Харківській, Сумській, Миколаївській і Чернівецькій областях та Автономній Республіці Крим з 2010 по 2017 роки, включених до Червоної книги України	382
Юзик А. В., Скільський І. В. Нові знахідки тварин з Червоної книги України в Буковинських Карпатах і Передкарпатті	383
Юзик Д. І., Юзик А. В., Маковій І. В., Труфин Л. І., Рейкало М. Д., Добродійчук А. М., Рубаняк С. П., Рейкало В. Д., Слижук І. В., Юрнюк М. І., Андроненко П. В. Зустрічі видів тварин у НПП «Черемоський» (Путильський р-н, Чернівецька обл.) з 2013 по 2016 роки, включених до Червоної книги України	391
Юречко Р. Ю. Реєстрації «червонокніжних» видів тварин (Insecta ET Mammalia) на Північно-західному Поділлі	394
Яковлев М. Знахідки підорлика великого <i>Aquila clanga</i> в Придунайському регіоні України	395
Яковлев М. Знахідки яструба короткононогого <i>Accipiter brevipes</i> в Придунайському регіоні України	396
Яковлев М. Нові знахідки лелеки чорного <i>Ciconia nigra</i> в Придунайському регіоні України	397
Яковлев М. В., Гайдаш О. М. Колоніальні поселення баклана малого <i>Phalacrocorax pygmeus</i> в Придунайському регіоні України	399
ЯнішЄ. Ю., Яніш Ю. В. Зустрічі «червонокніжних» видів тварин.	401
Розділ 2. Пропозиції ревізії переліків Червоної книги України	
Балашов І. О. Наземні молюски та деякі інші безхребетні у Червоній книзі України: нові знахідки, пропозиції включення і виключення видів, загальні коментарі	407
Варга О. О. «Червонокніжні» їздці-іхневмоніди та стефаніди (Hymenoptera: Ichneumonidae ET Stephanidae) України – реінвентаризація	411
Василіук О. В. До структури видового нарису Червоної книги України. Перше повідомлення: аналіз міжнародної практики	415
Вітер С. Г. Обґрунтування включення низки нових видів до Червоної книги України	425
Снігірьов С., Силантьєв С. Перша знахідка молюсків <i>Aporrhais pespelecani</i> та <i>Turritella communis</i> в акваторії північного заходу Чорного моря: пропозиція про внесення до Червоної Книги України	433
Снігірьов С. М., Чашин О. К., Гулак Б. С. Висновок щодо сучасного охоронного статусу трав'яного краба <i>Carcinus aestuarii</i> Nordo 1847 та ксанта пореса <i>Xantho poressa</i> (Oliv., 1792) у північно-західній частині Чорного моря в межах кордонів України	435
Хоменко А. М., Утевський С. Ю. Рідкісні види п'явок (Hirudinida) України	437
Цвелих О.М. Про необхідність внесення <i>Larus michahellis</i> J.F. NAUMANN, 1840 до Червоної книги України	441
Показчик установ природно-заповідного фонду	445
Алфавітний показчик латинських назв видів	446
Систематичний показчик латинських назв видів	450

ПЕРЕДМОВА

Ведення Червоної книги України (далі – ЧКУ) регламентується Законом України «Про Червону книгу України». Вона є основним механізмом в нашій країні щодо охорони рідкісних, зникаючих та таких, що потребують охорони, видів тваринного та рослинного світу. ЧКУ має передбачену законодавством систему відповідальності за порушення вимог охорони зазначених видів. Кабінетом Міністрів України затверджені такси для обрахування збитків, нанесених державі нанесенням шкоди популяціям або середовищам існування видів, що включені у ЧКУ. Також, згідно із законодавством, місця мешкання/ видів, занесених до ЧКУ мають оголошуватися територіями природно-заповідного фонду.

Червона книга України, згідно зі статтею 12 Закону, перевидається один раз на десять років. Про кожний вид тварин вона має містити відомості щодо їх сучасного поширення та чисельності і причини їх зміни, місць перебування, вжитих та необхідних заходів з охорони. Для можливості поновлення у ЧКУ інформації про види, які охороняються, має постійно вестися моніторинг стану «червонокнижних» видів.

Останнє (3-є) видання ЧКУ було опубліковане у 2009 році. Тому у 2019 році має бути видане наступне, 4-те, видання Червоної книги України. Нажаль в Україні відсутня державна система моніторингу видів ЧКУ. Польові дослідження щодо «червонокнижних» видів практично не фінансуються державою. Часткове фінансування цього напрямку є в об'єктах природно-заповідного фонду високого рангу – біосферних та природних заповідниках, національних та регіональних парках. Але вони складають лише декілька відсотків територій України, та не відіграють значної ролі для збереження багатьох «червонокнижних» видів, а нерідко, і взагалі не мають значення для їх збереження. В зв'язку з цим, дані щодо видів ЧКУ, які накопичувалися після її останнього видання, не є результатом систематичної та планової роботи на державному рівні. Вони збиралися фахівцями з різних наукових та природоохоронних установ, або в межах їх планових тем, здебільше не націлених суто на «червонокнижні» види, або, що найчастіше, попутно до основних їхніх наукових завдань. Завдяки цьому у великій кількості фахівців накопичилося чимало даних щодо знахідок видів ЧКУ, які не є опубліковані в наукових виданнях тому що останні, як правило намагаються друкувати лише аналітичні праці, а не первинну інформацію про знахідки. Таким чином, значний обсяг даних по «червонокнижних» видах, крім того, що він збирався не на

систематичній та плановій основі, ще й залишається не оприлюдненим. Щоб закрити цю інформаційну прогалину, ще в 2008 році, перед 3-м виданням ЧКУ, ми запропонували ідею збірки «Знахідки тварин Червоної книги України», яка була підтримана керівництвом Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАНУ, та її було видано. Для підготовки 4-го видання ЧКУ нами було запропоновано використати цей позитивний досвід збирання інформації щодо «червонокнижних» видів, що знову було підтримано.

Мета цієї збірки є оприлюднення даних щодо знахідок у 2009-2017 роках видів тварин, занесених до Червоної книги України, а також обґрунтування для внесення нових видів, або виведення їх з ЧКУ.

Переважає більшість матеріалів, включених до збірки є короткими повідомленнями із доданими відомостями про зустрічі видів тварин ЧКУ у визначеному табличному форматі, із зазначенням географічних координат таких знахідок та дат (або діапазонів дат). Декілька статей, що виділені у окремий розділ, містять позицію авторів щодо доповнення або ревізії переліків видів ЧКУ або підходів до її укладання та оформлення.

Загалом, понад як 170 авторів, що надали свої дані до збірки подали інформацію про 15 000 локалітетів, в яких було зроблено 29 000 знахідок видів ЧКУ. Статті мають різний обсяг. Максимальна кількість знахідок наданих одним автором складає 3200. Частина авторів звела всі свої дані в одній статті (в частині випадків статті мають до 8 авторів). В інших випадках автори навпаки – розділили свої матеріали на кілька окремих публікацій (за регіонами, групами, за відомостями, зібраними ними в рамках роботи в різних установах і організаціях). Переважає кількість відомостей, включених у збірку, публікуються вперше. В низці випадків, автори посилаються на власні публікації та інші перевірені ними джерела, де вперше було оприлюднено інформацію про ті чи інші зустрічі. Разом з тим, географічні координати зустрічей однаково вперше вказані лише в даній публікації. Упорядниками будь-який з таких підходів не обмежувався, оскільки це не суперечить задачам збірки. Виняток становлять окремі випадки, коли на прохання авторів координати були подані в узагальненому вигляді, що зроблено з метою забезпечити окремі місця мешкання (зокрема гнізда) рідкісних видів від браконьєрів, у випадках коли види становлять комерційний інтерес. Всі такі випадки мають відповідні примітки в тексті кожної з таких статей.

Р. О. Новіцький

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, Україна
49600, м. Дніпро, вул. С. Єфремова, 25
E-mail: novitskyroman@gmail.com

МОНІТОРИНГ РАРИТЕТНИХ ВИДІВ РИБ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В 2007–2017 рр. проводили комплексні іхтіологічні дослідження на природних та штучних водоймах Дніпропетровської області, в тому числі на трьох дніпровських водосховищах, малих і середніх ріках, каналах, ставках, малих водосховищах. Представлені результати моніторингу рідкісних видів риб та круглоротих регіону.

Впродовж XX–XXI ст. води Дніпра з притоками у межах Катеринославської губернії (а потім – Дніпропетровської області) населяли не менш ніж 75 видів риб. Зарегулювання течії крупної ріки, створення водосховищ, підсилення техногенного впливу на природні та штучні водойми області призводили до стрімких змін якісного та кількісного складу іхтіофауни Дніпровського водосховища. Число видів риб та круглоротих, які мешкали спочатку у порожистому Дніпрі, а потім у водосховищі коливалось від 33 (Сыроватский, Гудимович, 1927) до 46 (Короткий, 1937). Число видів у Дніпрі в межах області постійно змінювалося. За 85-річний період існування водоймища зі складу іхтіофауни зникли 11 видів і зареєстрована поява 19 нових видів риб (саморозселенців та інтродуцентів) (Новіцький, Губанова, 2016).

Сучасний таксономічний склад круглоротих та риб Дніпропетровської області представлений 60 видами риб та круглоротих, які належать до 12 рядів, 17 родин і 49 родів (7 фауністичних комплексів).

Найбільш різноманітним рибним населенням характеризуються дніпровські водосховища, які розташовані в межах області, – Каховське, Дніпровське (Запорізьке) та Дніпродзержинське. Їх води населяють 53–56 видів риб, фауна річок-притоків Дніпра менш різноманітна – не більше 45 видів.

На жаль, водні екосистеми Дніпропетровської області постійно піддані негативному антропогенному впливу, який призводить до порушення міграційних та життєвих циклів риб, порушення гаметогенезу, загибелі ікри, молоді, плідників риб. Внаслідок потужного антропо-техногенного пресингу на екологічні системи Дніпропетровської області відбувається порушення генотипу природних популяцій риб та їх популяційної структури, погіршення кормової бази, різке скорочення кількості цінних промислових риб, випадання реофілних видів, зростання чисельності малоцінних та «сміт-

них» риб, спонтанне розселення і натуралізація небажаних, чужорідних видів (чебачка амурського, сонячного окуня та інших).

Найактуальнішою формою збереження різноманітності риб є створення мережі природно-заповідного фонду, особливо у місцях їх розмноження та нагулу, створення регіональних Червоних списків та Червоних книг. В 2011 році за рішенням Дніпропетровської облради була створена Червона книга Дніпропетровської області (2011), до якої внесено 32 види риб та круглоротих. Порівняно з минулим Червоним списком тварин і рослин області (рішення № 526/XXIII від 19.03.2003 р.) кількість охоронюваних видів риб збільшилася на 50 %.

Матеріал і методи досліджень. Матеріали, покладені в основу даної роботи, були зібрані під час досліджень у 2007–2017 рр. на Дніпровському водосховищі, рр. Самара, Орель, Кільчень, Вовча, Базавлук, Інгулець та інших малих ріках регіону, на ставках, озерах, магістральних каналах Дніпропетровської області. Іхтіологічний матеріал відбирався також із браконьєрських знарядь лову (верші, ятері), аналізували улови рибалок-аматорів та підводних мисливців.

Обробку зібраного матеріалу проводили згідно стандартних методик іхтіологічних досліджень (Правдин, 1966; Методика збору..., 1998). Вивчався видовий склад іхтіофауни досліджуваних водойм, вік риб, індивідуальні характеристики кожної риби. Види риб, які занесені в Червону книгу України (2009), реєстрували, вимірювали, зважували на місці вилову і, за можливістю (якщо риба була живою та неушкодженою), випускали в водойму.

Результати та обговорення

На сьогодні у складі іхтіофауни Дніпропетровської області, у статусі «зниклих» (0) є 7 видів: Осетрові – шип *Acipenser nudiiventris*, осетер російський *Acipenser gueldenstaedtii*, севрюга *Acipenser stellatus*, білуга чорноморська *Huso huso*; Лососеві – лосось чорноморський *Salmo labrax*; Коропові – марена дніпровська *Barbus barbus borystenicus*, вирезуб причорноморський *Rutilus frisii*, які вже понад 50 років не зустрічаються у фауні області і поступово зникають із складу рибного насе-

лення водойм України. На території області вже понад 30 років не відзначаються знахідки голяна озерного *Eupallasella percnurus* (Pallas, 1814) та йоржа носаря *Gymnocephalus acerinus* (Guldenstadt, 1774), яких, на нашу думку, теж можна вважати зниклими зі складу іхтіофауни області видом (Біологічне різноманіття..., 2008; Новицький, 2011).

Раритетними видами риб і круглоротих Дніпропетровської області на сьогодні є (крім зниклих): мінога українська *Eudontomyzon mariae*, стерлядь *Acipenser ruthenus*, бистрянка російська *Alburnoides bipunctatus rossicus*, ялец звичайний *Leuciscus leuciscus*, карась звичайний *Carassius carassius*, минь звичайний *Lota lota*, судак волзький, або берш *Sander volgensis*, йорж-носар *Gymnocephalus acerinus*, перкаріна *Percarina demidoffii*, бичок-пуголовочок Браунера *Benthophiloides brauneri*, бичок-пуголовок зірчастий *Benthophilus stellatus* (Червона книга..., 2011).

В результаті іхтіологічних досліджень на акваторіях регіону за останні роки (2007–2017) визначені деякі питання розповсюдження раритетних видів Дніпропетровської області, їх поширення та чисельності на окремих біотопах регіону (табл. 1).

Наші дослідження на водоймах Придніпров'я виявили наступне. Деякі рідкісні та зникаючі види риб майже не потрапляють в промислові (ставні сітки, невід) або наукові (мальковий волочок, «тканка» тощо) знаряддя лову. Набагато частіше поїмка «червонокнижних» риб відбувається при використанні любительських знарядь (Новицький, 2013). Піймання деяких рідкісних риб регіону було можливе тільки певними різновидами та методами ловіння (колючки *Gasterosteus aculeatus*, перкаріни *Percarina demidoffii* та бичка-пуголовочки Браунера *Benthophiloides brauneri* – мальковим волочком

влітку; мінога *Eudontomyzon mariae* потрапляла тільки в браконьєрський ятір; минька *Lota lota* виловлюють місцеві рибалки ручним збором із нір (влітку) або спінінгом восени; стерлядь *Acipenser ruthenus* потрапляє на донну аматорську снасть; річкового вугра *Anguilla anguilla* за останні роки ловили тільки рибалки-аматори на поплавочну та донну снасть).

Значною проблемою сучасного ефективного моніторингу «червонокнижних» видів є відсутність централізованих глобальних фауністичних досліджень, які охоплювали б всі водойми і водотоки Дніпропетровської області (217 малих рік, понад 17 малих водосховищ, 1490 ставків, 40 озер і 3 великі дніпровські водосховища). На сьогодні моніторингові дослідження на водоймах області проводять не більше 5 науково-педагогічних і наукових працівників, що не дає змогу проводити наукову роботу ефективно і достовірно. В переважній більшості випадків нові види гідробіонтів реєструються рибалками-аматорами. Відлов (поїмка) багатьох рідкісних риб можливо проводити тільки певними знаряддями лову.

Для ефективного моніторингу представників іхтіофауни (в тому числі й раритетної) в різних водоймах регіону необхідно враховувати особливості біології риб і використовувати в комплексі всі можливі способи і методи ловіння. Безперечно, ці заходи повинні здійснюватися в межах природоохоронного законодавства.

Сучасний іхтіолог-дослідник повинен використовувати різні методи та способи отримання достовірної фауністичної інформації, в тому числі керуючись даними, які отримані від аналізу складу любительських уловів, аналізу промислу або браконьєрських уловів, опитування (анкетування) місцевого населення, застосовувати різноманітні підходи для визначення видового складу тії чи іншої водойми.

Таблиця 1. Траплення раритетних видів круглоротих і риб у водоймах Дніпропетровської області (2007–2017 рр.)

Вид	Місце знахідки	Координати		Дата знахідки	Додаткова інформація	Авторство знахідки
		широта	довгота			
1	2	3	4	5	6	7
<i>Eudontomyzon mariae</i> Berg, 1931	1) в нижній течії р. Самара (Самарська затока Дніпровського водосховища). 1 екз. потрапив у промислові знаряддя рибаків рибколгоспу «Червоний рибак»	48°32'18"	35°09'53"	1980	З 1980 р. до 2007 р. в Дніпропетровській області мінога українська вважалась зниклим видом (Новицький и др., 2005). За останні 30 років відзначені поїмки 2х екземплярів в області.	Рибакі рибколгоспу «Червоний рибак», Одинківська бригада
	2) в р. Оріль, вище сел. Царичанка, влітку 2007 р. зареєстрована знахідка дорослої особини міноги у р. Оріль поблизу смт. Царичанка. Її із води підібрав місцевий житель і передав на кафедру зоології та екології ДНУ ім. О. Гончара.	48°56'43"	34°29'54"	26.08.2007	Личинкові стадії міноги (піс-корийки) можуть зустрічатися у верхів'ях р. Орель (поблизу населених пунктів Чернявщина, Орельна) та Вовча (вище с. Іскра).	Біологічне різноманіття..., 2008; Новицький, Мовчан, 2009

Вид	Місце знахідки	Координати		Дата знахідки	Додаткова інформація	Авторство знахідки
		широта	довгота			
1	2	3	4	5	6	7
<i>Acipenser ruthenus</i> Linnaeus, 1758	В Дніпропетровській області зустрічається на верхній та нижній ділянках Дніпровського водосховища (поблизу смт. Таромське, Карнаухівка, Обухівка, в межах м. Дніпро (ж/м Фрунзенський, акваторія поблизу Кайдакського мосту, район греблі Дніпродзержинської ГЕС, у природному заповіднику «Дніпровсько-Орельський» (русллова частина Дніпра і гирлова частина р. Орель). Відзначається на нижній ділянці водосховища (від греблі Дніпрогесу в Запоріжжі нагору за течією до сіл Привітне та Федорівка). В Дніпродзержинському водосховищі зустрічається одинично – по всій акваторії, у деяких ріках-притоках (р. Ворскла, старе річище р. Оріль).	48°30'02"	34°58'36"	2007-2017	В 2014-2016 рр. на акваторії Дніпровського водосховища (ж/м «Парус», Фестивальна набережна м. Дніпра) відбувалися зариблення молоддю стерляді (200–500 шт). На сьогодні одиничні поїмки <i>A. ruthenus</i> відмічають щорічно в уловах рибалок-аматорів та промислових рибалок.	Біологічне різноманіття..., 2008; Новіцький, 2015а, 2015б
<i>Leuciscus leuciscus</i> (Linnaeus, 1758)	У Дніпропетровській області ялець мешкає у ріках-притоках Дніпра, русловій частині верхніх ділянок дніпровських водосховищ	48°30'02"	34°58'36"	2007–2017	Місцеперебування. У водоймах області тримається зграями біля дна на швидкій течії, поблизу перекатів. Розмноження. Статева зрілість настає в 2–3-літньому віці при довжині 11–14 см. Нереститься в другій половині квітня. У самців під час нересту з'являється «перлинний» висип. Самка відкладає ікру однією порцією. Ікринки великі – діаметром 2 мм. Плодючість 2–15 тис. ікринок. Ікра відкладається на камені й гальку на перекатах. Живлення. Живиться в основному безхребетними – личинками комарів. Споживає планктон, водяних та літаючих комах. Улітку живиться нитчастими водоростями. Оцінка чисельності та причини її зміни. Вкрай нечисленний вид, у місцях мешкання не перевищує 0,03 екз./100 м². Чутливий до забруднення водного середовища, зарегулювання течії малих річок. Господарське значення. Непромисловий та нечисленний вид. Об'єкт аматорського рибальства.	Біологічне різноманіття..., 2008; Червона книга..., 2011

Вид	Місце знахідки	Координати		Дата знахідки	Додаткова інформація	Авторство знахідки
		широта	довгота			
1	2	3	4	5	6	7
<i>Alburnoides bipunctatus rossicus</i> Berg, 1924	Бистрянка російська має обмежене поширення, нечисленний вид. Зустрічається в середній течії р. Орель на території Царичанського району Дніпропетровської області.	48°47'42"	34°25'22"	2007-2017	У водоймах Дніпропетровської області мешкає бистрянки російська (підвид бистрянки звичайної <i>Alburnoides bipunctatus</i>), Точні дані про чисельність виду в водних екосистемах області відсутні. Чисельність її в р. Оріль завжди була невисокою (не перевищує 0,03 екз./100 м²). Місцеперебування. Постійно мешкає на ділянках р. Оріль із швидкою течією. Тримається невеликими групами біля поверхні води. Основними причинами процесу подальшого зниження чисельності є зростаюче забруднення річки у зв'язку із забудовою водоохоронної зони та евтрофікацією. Господарське значення. Дрібна нечисленна непромислова риба. Промислового значення не має. Іноді трапляється в уловах рибалок-любителів	<i>Біологічне різноманіття...</i> , 2008; <i>Червона книга...</i> , 2011; <i>Новіцький, 2015a</i>
<i>Carassius carassius</i> (Linnaeus, 1758)	Поширення в водоймах Дніпропетровщини обмежене, є нечисленим видом плавневих систем верхніх ділянок водосховищ. Більше розповсюджений у притоках Дніпра. На окремих ділянках водойм (Самарська затока Дніпровського та верхня ділянка Каховського водосховища, заплави рік Самара Дніпровська (Петропавлівський район Дніпропетровської області) та Саксагань, Кільчень (в межах м. Дніпра)	48°45'34"	35°26'15"	2007-2017	В 2000-2009 рр. золотий карась був одним із провідних промислових видів (його частка в уловах сягала 40 %). На сьогодні одинично зустрічається в уловах рибалок-аматорів в плавнях Самари, Саксагані, Вовчої, Кільчені, Янчура та деяких інших рік. В невеликій кількості є в озерах природного заповідника «Дніпровсько-Орільський», в озерах Самарського лісу (Княгиня, Сорокособаче, Караванище)	<i>Біологічне різноманіття...</i> , 2008; <i>Червона книга...</i> , 2011
<i>Lota lota</i> (Linnaeus, 1758)	У Дніпропетровській області поширення миня обмежене, він є нечисленим видом. Трапляється на верхніх ділянках Дніпродзержинського та Дніпровського водосховищ та у ріках-притоках (Самара Дніпровська, Вовча, Базавлук, Інгулець та ін.), рідкісний вид Каховського водосховища.	48°45'34"	35°26'15"	2007-2017	Місцеперебування. Минь – холодолюбна риба, нереститься й нагулюється в холодну пору року. Він віддає перевагу холодним чистим водоймам із кам'янистим мулистим дном і джерельною водою. Улітку при температурі води вище +0-15 °С він стає млявим і ховається в рачачі нори, ями, під корчі, під стрімчасті береги, впадаючи у стан заціпеніння, дуже мало живиться. Розмноження. У водоймах Дніпропетровщини не досліджувалося. Відомо, що статевозрілим минь стає на 3-4-му році життя.	<i>Біологічне різноманіття...</i> , 2008; <i>Свириденко, Новіцький, 2011; Новіцький, 2011; Новіцький, 2015a</i>

Вид	Місце знахідки	Координати		Дата знахідки	Додаткова інформація	Авторство знахідки
		широта	довгота			
1	2	3	4	5	6	7
					<p>З настанням зимового похолодання плідники входять у малі ріки на нерест, нерестовища розташовуються в місцях упадання струмків, де є добра аерація, прозора вода й температура нижча, ніж у руслі ріки. Нерест відбувається звичайно відразу після льодоставу, при температурі води близько +0 °С (в грудні–лютому) на піщаному або гальковому ґрунті на глибинах 0,5-3,0 м. Ікра напівпелагічна, з жировою краплею, неклейка, діаметром 1 мм. При слабкому коливанні води ікра тримається в підвішеному стані на нерестовищах або осідає на дно й забивається під камені, а навесні зі збільшенням швидкості течії в ріках поступово зноситься вниз.</p> <p>Живлення. Минь – хижак із нюховою й тактильною орієнтацією. Живиться переважно вночі. Молодь споживає безхребетних: у перший місяць життя – зоопланктон, потім личинок водних комах, гамарид та інших ракоподібних, ікру, личинок та молодь коропових риб. На 3–4 році переходить до суто хижого способу життя. Склад їжі залежить від кормової бази конкретної водойми. У водоймах Дніпропетровської області дорослий минь споживає плітку, бичків, гірчака, окуня, молодь головня.</p> <p>Оцінка чисельності та причини її змін. Недостатнє дослідження виду не дає змоги вірогідно оцінити стан популяції миня у водоймах області. На окремих ділянках Самари Дніпровської (Павлоградський район) влітку в укриттях на дні (рачачі нори) на кожні 100 м акваторії нараховується 7-15 дорослих особин миня. Зниження чисельності миня в деяких малих річках обумовлене погіршенням умов існування (забруднення води, висока температура води влітку), перевиловом його під час збирання раків місцевим населенням.</p>	

Вид	Місце знахідки	Координати		Дата знахідки	Додаткова інформація	Авторство знахідки
		широта	довгота			
1	2	3	4	5	6	7
					<p>Господарське значення. Цінний промисловий вид, незважаючи на заборону лову – об'єкт ама-торського рибальства в області. Функціональне значення. Важлива роль миня як виду-біомеліоратора, який споживає велику кількість смітних та малоцінних видів риб, що є навіть функціонально небезпечними для іхтіоценозів (гірчак).</p>	
<i>Sander volgensis</i> (Gmelin, 1789)	У дніпровських водосховищах області поширення обмежене, нечисленний вид. Зустрічається мозаїчно на всій акваторії Каховського, Дніпровського, Дніпродзержинського водосховищ, у великих притоках (Самара Дніпровська, гирло Мокрої Сури та Кільчені, Домоткані) до зони підпору. Відмічається в каналі «Дніпро–Донбас».	–	–	2007-2017	<p>У Дніпровському водосховищі берш утворює локальні популяції, морфотип яких на підвидовому рівні відрізняється від морфотипів донських та волзьких представників виду.</p> <p>Місцеперебування. У водосховищах області основні стації існування берша розташовані на ділянках із достатньою проточністю, багатим кисневим режимом, кам'янистим, піщаним і піщано-кам'янистим дном, перепадами глибин, до яких примикають обмілини, затоплені русла рік. Найбільшою чисельністю характеризуються локальні популяції берша із середньої (від м. Дніпропетровськ до с. Петрове-Свистунове) і нижньої (від с. Петрове-Свистунове до греблі Дніпрогес) глибоководних ділянок Дніпровського водосховища, середньої ділянки Дніпро-дзержинського водосховища поблизу м. Верхньодніпровськ.</p> <p>Розмноження. Статевої зрілості самці берша досягають у дворічному віці при довжині тіла близько 19,0 см, а самки – у трирічному віці при довжині тіла 24,0 см, причому 90,5 % самок-трирічок у цьому віці нерестяться. Основу нерестового стада (92,93 %) складають особини віком 3–5 років. У період розмноження берш може бути віднесений до кладофільної екологічної групи риб. Як нерестовий субстрат берш використовує кущі, гілки, затоплену рослинність.</p>	Новіцький, 2004; Біологічне різноманіття..., 2008; Новіцький, 2011

Вид	Місце знахідки	Координати		Дата знахідки	Додаткова інформація	Авторство знахідки
		широта	довгота			
1	2	3	4	5	6	7
					<p>На нижній ділянці Дніпровського водосховища берш нереститься на захищених прибережжях з незв'язаними або зв'язаними ґрунтами. Швидкість течії невелика – 0,3–0,35 м/с, глибина не перевищує 2,5 м. Масовий нерест берша в Дніпровському водосховищі розпочинається наприкінці третьої декади квітня при температурі води 8–10 °С. Берш будує гнізда, які після ікрометання захищає. На мілководдях поблизу островів Таволжаний і Козлов окремі гнізда берша розташовувалися на нерестовищах судака звичайного, тому ці види можуть конкурувати між собою на місцях спільного нересту. Максимальні величини індивідуальної відносної плодючості характерні для 4-річних особин – 3094 ± 157 ікринок/г, максимальна індивідуальна абсолютна плодючість відмічається для 5-річних особин – 245 тис. ікринок.</p> <p>Живлення. Головну роль у харчуванні берша Дніпровського водосховища відіграє риба. У спектрі живлення відмічено 9 видів риб. Безхребетні в харчуванні берша відіграють другорядну роль.</p> <p>Оцінка чисельності та причини її зміни. У зв'язку з тим, що молодь берша дотримується глибоководної зони, оцінити щорічний стан поповнення важко. З кінця 1990-х років чисельність виду у водоймах області різко зменшилась, промислові улови скоротилися в декілька разів. Причинами є: перелов берша промислом у 1987–1999 роки, коли вид не мав мінімальної промислової міри, та різке скорочення площі нерестовищ, їх забруднення та замулення.</p>	

Вид	Місце знахідки	Координати		Дата знахідки	Додаткова інформація	Авторство знахідки
		широта	довгота			
1	2	3	4	5	6	7
<i>Percarina demidoffii</i> Nordmann, 1840	В грудні 2016 р. вперше реєструється у складі іхтіофауни Дніпровського водосховища. На гребному каналі м. Дніпро (верхня ділянка водосховища) упіймані зимовою вудочкою рибалкою-аматором В. Єрмошиним 2 екз. Передані в іхтіологічну колекцію відділа зоології ННПМ НАН України (інвентарний № 10238).	48°25'19"	35°04'32"	30.12.2016	В Дніпропетровській області цей вид зустрічається в Каховському (Нікопольський, Апостолівський райони, с. Маріївка) та Зеленодольському водосховищах (Зеленодольськ), в каналі «Дніпро–Кривий Ріг» (поблизу с. Михайлівка). Живлення. Еврифаг, хижак. До складу їжі молоді входять організми планктону (Copepoda), нектобентосу (мізиди), рідше організми бентосу (черв'яки, молюски, личинки комах) і молодь риб (бички й тюлька). Оцінка чисельності та причини її зміни. Перкарина – вкрай нечисленний вид, кількість якого у Каховському та Зеленодольському водосховищах не перевищує 0,03 екз./100 м ² мілководь.	<i>Новицький, Губанова, 2016; Новицький, Манило, 2017</i>
	1 особина упіймана рибалкою-аматором в 10 км нижче м. Дніпро по течії Дніпровського водосховища – у гирлі р. Мокра Сура	48°19'33"	35°08'18"	15.02.2017		<i>Новицький, Губанова, 2016</i>
<i>Benthophiloides brauneri</i> Beling et Iljin, 1927	В Дніпровському водосховищі знайдений під час малькових іхтіологічних обловів влітку 2005 р. (колектор О. О. Христов)	48°29'33"	34°49'10"	17.07.2005	В області поширення його обмежене, укр. нечисленний вид. Місцеперебування. Прибережжя дніпровських водосховищ із кам'янистим дном. Живлення. Бентофаг. Споживає ракоподібних безхребетних, личинки хірономід. Оцінка чисельності та причини її зміни. Укр. нечисленний вид (відмічений тільки на двох ділянках Дніпровського водосховища), який натуралізується у водоймах Дніпропетровської області. Господарське значення. Промислового значення не має. Випадковий об'єкт аматорського рибальства.	<i>Novitsky, Khristov, 2007; Новицький, Христов, Бондарев, 2008; Біологічне різноманіття..., 2008; Червона книга..., 2011</i>
<i>Benthophilus stellatus</i> (Sauvage, 1874)	Сучасне поширення виду у водоймах області вкрай обмежене, це – нечисленний вид. На акваторії Дніпровського водосховища зустрічається мозаїчно, в основному на середній та нижній ділянках.	–	–	2007–2017	У сучасний період зірчаста пуголовка реєструється у складі фауни риб всіх дніпровських водосховищ та їх приток. У фауні Дніпровського (Запорізького) водосховища та р. Самари Дніпровської з'являється впродовж 1940–1947 років, але далеко вгору проти течії Самари цей вид ніколи не піднімався. В 2005 році 1 особина <i>Benthophilus stellatus</i> знайдена за 60 км вище гирла Самари.	<i>Новицький, Білик, Міщенко, 2006; Біологічне різноманіття..., 2008; Червона книга..., 2011</i>

Вид	Місце знахідки	Координати		Дата знахідки	Додаткова інформація	Авторство знахідки
		широта	довгота			
1	2	3	4	5	6	7
	У 2005 році 1 особина пуголовки була знайдена на середній ділянці Самари Дніпровської (правий берег ріки поблизу с. Андріївка Новомосковського району)	48°45'26"	35°27'15"	04.07.2005	Живлення. Живиться дрібними донними безхребетними (личинками хірономід, бокоплавів) і молюсками. Оцінка чисельності та причини її зміни. Нечисленний вид іхтіофауни Дніпропетровщини. У малькових облогах відмічається одинично. Факти вилову пуголовки поодинокі у зв'язку з особливістю біологією виду (мешкання на великих глибинах, короткоцикловий вид із тривалістю життя не більше року).	С. Білик, А. Міщенко <i>Новіцький, Білик, Міщенко, 2006</i>

Список літератури

- Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Круглороті (Cyclostomata). Риби (Pisces) / В.Л. Булахов, Р.О. Новіцький, О.Є. Пахомов та ін. // Д.: ДНУ, 2008. – 304 с.
- Короткий Й. І. Іхтіофауна порожистої частини р. Дніпра та її зміни під впливом побудування греблі Дніпрельстану // Вісн. Дніпропетр. гідробіол. станції. – 1937. – Т. II. – С. 133–141.
- Методика збору і обробки іхтіологічних та гідробіологічних матеріалів. – К.: Інститут рибного господарства, 1998. – 67 с.
- Новицький Р. А. К вопросу об эффективном мониторинге «краснокижжных» видов рыб в водоемах // Известия Музейного фонда им. А. А. Браунера. – 2013. – Т. X. – № 3–4. – С. 32–34.
- Новицький Р. А., Манило Л. Г. Первая находка перкаринны черноморской *Percarina demidoffii* (Percidae, Perciformes) в Днепровском водохранилище (р. Днепр) // Сучасні проблеми теоретичної і практичної іхтіології: мат-ли X Міжнар. іхтіол. науково-практ. конф. (Київ, 19–21 вересня 2017 р.). – Херсон: ФОП Гринь Д.С., 2017. – С. 257–263.
- Новіцький Р. О. *Acipenser ruthenus* (Linnaeus, 1758) Стерлядь // Червона книга Дніпропетровської області (Тваринний світ). – Д.: ТОВ «Новий друк», 2011. – С. 255.
- Новіцький Р. О. *Benthophilus stellatus stellatus* (Sauvage, 1874) Бичок-пуголовка зірчастий // Червона книга Дніпропетровської області (Тваринний світ). – Д.: ТОВ «Новий друк», 2011. – С. 279.
- Новіцький Р. О. *Gymnocephalus acerinus* (Gueldenstaedt, 1774) Йорж-носар // Червона книга Дніпропетровської області (Тваринний світ). – Д.: ТОВ «Новий друк», 2011. – С. 278.
- Новіцький Р. О. *Lota lota* (Linnaeus, 1758) Минь звичайний // Червона книга Дніпропетровської області (Тваринний світ). – Д.: ТОВ «Новий друк», 2011. – С. 260.
- Новіцький Р. О. *Percarina demidoffii* Nordmann, 1840 Перкарина // Червона книга Дніпропетровської області (Тваринний світ). – Д.: ТОВ «Новий друк», 2011. – С. 282.
- Новіцький Р. О. *Sander volgensis* (Gmelin, 1789) Берш // Червона книга Дніпропетровської області (Тваринний світ). – Д.: ТОВ «Новий друк», 2011. – С. 281.
- Новіцький Р. О. До питання про сучасний стан раритетних видів круглоротих і риб Дніпропетровської області // Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень: мат-ли II Міжнар. науково-практ. конф. (24–25 квітня 2015 р., смт. Путило) / відп. ред. І. В. Скільський. – Чернівці: Друк Арт, 2015а. – С. 352–356.
- Новіцький Р. О. Про факти реєстрації стерляді *Acipenser ruthenus* (Linnaeus, 1758) в Дніпровському водосховищі в межах м. Дніпропетровськ // Зоосеносис–2015: Біорізноманіття та роль тварин в екосистемах: мат-ли VIII Міжнар. наук. конф. (м. Дніпропетровськ, 21–23 грудня 2015 р.). – Д.: РВВ ДНУ ім. О. Гончара, 2015б. – С. 131–132.
- Новіцький Р. О., Мовчан Ю. В. Знахідка міноги української *Eudontomyzon tariae* (Berg, 1931) (Petromyzontidae, Petromyzontiformes) в р. Оріль на території Дніпропетровської області // Вісник зоології, 2009, 43 (6). – С. 528.
- Новіцький Р. О., Христов О. О., Бондарев Д. Л. Бичок-пуголовка Браунера *Benthophiloides brauneri* Beling et Iljin, 1927 (Gobiidae, Perciformes) – новий вид іхтіофауни Дніпровського (Запорізького) водосховища // Вісн. зоології, 2008, 42 (6). – С. 524.
- Новіцький Р. О., Білик С. В., Міщенко А. О. Перша знахідка пуголовки зірчастої *Benthophilus stellatus stellatus* на середній течії р. Самара в Дніпропетровській області // Вісник зоології, 2006, т. 40 (6). – С. 528.
- Новіцький Р. О. Берш *Stizostedion volgense* (Gmelin, 1789) (Pisces, Percidae) Дніпровського водосховища // Автореф. дис. ...к.б.н., Київ, 2004. – 20 с.
- Правдин И. Ф. Руководство по изучению рыб (преимущественно пресноводных). – М.: Пищ. пром-сть, 1966. – 376 с.
- Свириденко С. Г., Новицький Р. О. Морфоекологічна характеристика миня річкового (*Lota lota*) як представника Червоної книги України у водоймах Степового Придніпров'я // Біорізноманіття та роль тварин в екосистемах: матеріали VI Міжнарод. наук. конф. – Д.: Вид-во ДНУ, 2011. – С. 123–124.
- Сыроватский И. Я., Гудимович П. К. Рыболовство в районе Днепровских порогов // Труды Гос. ихтиол. опыт. ст., 1927. 3. Вып. 1. – С. 109–178.
- Червона книга Дніпропетровської області (Тваринний світ). – Д.: ТОВ «Новий друк», 2011. – 488 с.
- Червона книга України. Тваринний світ (за ред. І. А. Акімова). – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.

23. *Novitsky R.A., Khristov O.A.* Invasion of alien animal species in Dniprovs'ke reservoir: urgent problem //Биоразнообразие. Экология. Эволюция. Адаптація: мат-лы 3-й междунар. конф. молодых ученых. – Одесса, 15–18 мая 2007 г. – С. 257.